

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר** ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 985

מסכת הוריות ח' - י"ד ♦ טהרות ד', ד' - ד', ז'

בס"ד, כ"ג ניסן תשע"ח

השבוע בגליון

- ♦ סדרי השלטון בעם ישראל
- ♦ עדותו של המן על ... מנהגי חג השבועות!
- ♦ השלכת תפוחים בחג השבועות
- ♦ הפרדס שנתרם כדי לספק תפוחים לבית הכנסת
- ♦ נשיאת כפיים בתפילת שחרית

- ♦ "לעולם ילמד אדם תורה שלא לשמה"
- ♦ "כדי אכילת פרס"
- ♦ כיצד חישב ה"מרחשת" בוילנא, את המרחק מבית המקדש ל"גדיון"
- ♦ בנו של החזן שאיבד את קולו וירש את אביו בחייו
- ♦ הבן בלבד יורש את משרת אביו

דבר העורך

המשקפת

בוקר של חול המועד.
בית כנסת קטן וחמים במרכז הארץ.
 זוגות זוגות פזורים בהיכל ולומדים תורה. אבא ובן, סב ונכד, שני ילדים, שני מבוגרים, התורה שייכת לכולם. גבאי בית הכנסת עומד מן הצד רווה נחת על בית מקדש מעט שלו הפורה בימי חול המועד ומואר באש של תורה.
"תמתין עוד מעט קט", הוא אומר, "תראה איזו הפתעה".

כעבור זמן קצר נשמעו פסיעות כפולות ולבית הכנסת נכנסו שני אנשים חייכנים. החיך היה המכנה המשותף היחיד ביניהם. האחד גבוה; השני, איך נאמר, פחות. האחד רחב גרם; רעהו צנום. האחד בעל פנים שזופות, ידיים רחבות, הפוסע בבטחה בצעדים האומרים: "אני-כאן". רעהו, עטור באיצטלא דרבנו, מכנס את ידיו אל ספר קודש המהודק אל חזהו, מהלך בעדינות, כחומל על הקרקע וממאן לכבוש אותה ולייסרה.

בלא התלבטויות פנו השניים בצוותא אל מקומם, וכבר ידעתי כי אין זו הפעם הראשונה שהם מתוועדים ללמוד תורה. בדרכם הם שלפו מסכת פסחים מארון הספרים וחיש מהרה שקעו בלימוד.

כעבור רבע שעה היה העבדקן הצנוע עומד, גבו מתוח, ידו האחת פרושה אל הגמרא, כשואבת ממנה את דבריו, וידו השנייה מנופפת באוויר, חותכת את המשפטים ותוחמת את הגבולות, מעשה רוקם. בן זוגו ללימוד, יושב היה מולו, שותה בצמא את דבריו. כף ידו הגדולה קעורה לפנים, כמשתתפת בקליטת המידע, ורעותה חוככת ברקותיו, מעשה חושב.
היישבו שניים יחדיו, בלתי אם נועדו?

דף י/ב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה

"לעולם ילמד אדם תורה שלא לשמה"

בסוגייתנו מבואר, כי אף שיש ללמוד תורה "לשמה", היינו: כמטרה ולא כאמצעי, מכל מקום, רשאי אדם לעסוק בתורה שלא לשמה, כי "מתוך שלא לשמה בא לשמה". לצד גמרתנו, מציגים בעלי התוספות (ברכות י"ז/א ד"ה "העושה שלא לשמה") את דברי הגמרא (שם): "וכל העושה שלא לשמה **נוח לו שלא נברא**", ומבארים, כי שתי הסוגיות עוסקות בשני מקרים שונים. גמרתנו מתייחסת לאדם הלומד מתוך מטרה לרכוש לעצמו כבוד ותהילה, ועליו נאמר - "מתוך שלא לשמה בא לשמה". ואילו הגמרא במסכת ברכות מתייחסת לאדם הלומד כדי לצבור ידע שבאמצעותו יוכל לקנטר את חבריו. זה - "נוח לו שלא נברא".

כדעת בעלי התוספות נקטו רוב הראשונים (תוס' הר"י שירילאון ברכות י"ז ע"א, ספר חסידים סי' רפ"ט, תוס' הרא"ש ברכות שם, הרשב"א, "מגן אבות" פ"ד משנה ד' ועוד). אולם, הריטב"א (יומא ע"ב,א, וכן התוס' ישנים והתוס' רא"ש שם) מחמיר וכותב, כי הלימוד לשם כבוד אסור גם הוא, וכוונת גמרתנו המתירה לימוד "שלא לשמה" היא, שמותר לאדם ללמוד מפני יראת העונש, ועל ידי כך יגיע ללימוד מתוך אהבת תורה.

מה בכל זאת יעשה אדם הלומד תורה, ואינו מצליח להגיע לדרגת לימוד תורה לשמה - וכי אין כל תועלת בלימוד? (עיי' "דברי שאול" מגילה יח/א, לבעל ה"שואל ומשיב"). רבינו הנצי"ב זצ"ל (שו"ת "משיב דבר" ח"א סי' מ"ד) מסביר, כי כוונת גמרתנו "שמתוך שלא לשמה בא לשמה" היא, שגם אם הוא עצמו לא יזכה ללמוד תורה לשמה, הרי שהדור הבא אחריו, שאף הוא יהגה בתורה בעקבות האב, יזכה ללמוד תורה לשמה. לשם כך כדאי לאדם לעסוק בתורה שלא לשמה, אף כל ימיו (עיי"ש שהוכיח כן מהגמרא בסנהדרין קה/ב).

הגר"ח מוואלאז'ין זצ"ל כותב ("נפש החיים" ב"פרקים" פ"א), כי לא יתכן שאדם ילמד במשך כל ימיו לשם כבוד בלבד. זוהי, לדבריו, כוונת הגמרא "**לעולם ילמד אדם**" - מובטח לו לאדם הלומד תורה בקביעות, שזמן מה לאחר תחילת לימודו הוא יתכוון ללמוד "לשמה", אף אם בשעה שהחל ללמוד התכוון "שלא לשמה" [מאיך, אין הכרח שבעתיד ילמד "לשמה" בלבד. אלא, שמובטח לו, כי חלק מכל לימוד ולימוד יהיה "לשמה" ועל ידי כך יתעלה כל לימודו].

סוף סוף, "לשמה" זה מהו, מה יש לכוון? לדברי רבי יהודה החסיד (ספר חסידים סי' תתקמ"ד) "לשמה" פירושו שהלומד חושב בליבו "כל מה שאלמד - אקיים" (וכ"כ רבי חיים פלאגי בספרו "זכירה לחיים" ח"ב

צעילוי נשמת

הר"ר **נחום Natahn Stark** ז"ל
 ב"ר אברהם אשר ז"ל
 נלב"ע כ"ו בניסן תשל"ו
תנצב"ה
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **פראדל גיטל גומבו** ע"ה
 ב"ר שמואל ז"ל
 נלב"ע כ"ה בניסן תשס"א
תנצב"ה
 הונצחה ע"י המשפחה שיחיו - ארה"ב

צעילוי נשמת

הר"ר **יהודה לייב (אריה) קלמן** ז"ל
 ב"ר מאיר צבי ז"ל
 נלב"ע כ"ב בניסן תשע"ג
תנצב"ה
 הונצח ע"י בתו וחתנו
יוסף (רמי) וזוג' מלכה קליין בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **זרח פלוק** ז"ל ב"ר מרדכי ז"ל
 נלב"ע כ"ח בניסן תשי"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י בנו ידידו הר"ר **אברהם פלוק** ומשפ' שיחיו - ת"א

מ/ד. ה"חתם סופר" זצ"ל (נדרים פא/א) מגדיר זאת באופן הבא: העוסק בתורה כשמטרתו היחידה היא לדעת כיצד לקיים את המצווה, אינו זוכה על ידי לימוד זה לדרגה הגבוהה של לימוד תורה "לשמה", מאחר שלא יתכן שלימוד שנועד לשם קיום המצווה יהא חשוב יותר מן המצווה עצמה, שהרי נאמר, כי "תורה מגנא ומצלא" בכל זמן, לעומת המצווה המעניינה הגנה לאדם בשעת קיומה בלבד. רק הלומד תורה "לשמה", לימוד לשם לימוד, כפי שציוונו הבורא יתברך, מתעלה לדרגה הגבוהה של לימוד התורה הראוי [ועיי' "נפש החיים" שער ד' פ"ג ובס' "רוח חיים" עמ"ס אבות פ"ו משנה א'. וידועים דברי האדמו"ר בעל ה"אבני נזר" זצ"ל בהקדמה לספרו "אגלי טל", הובאו בהרחבה בגליון 453]. בחידושיו למסכת פסחים (ג/ב) ה"חתם סופר" זצ"ל מוסיף, כי על הלומד תורה "לשמה" לכוון, שהלימוד יישר את מחשבותיו ואת דעותיו לרצון ה'. יש לציין, שאף אדם הלומד "שלא לשמה", ראוי שתהיה מחשבתו להגיע מתוך כך ללימוד התורה לשמה ("מעלות התורה" נ"ב הוצאה החדשה).

דף יא/א שאכל חצי כזית חלב כשהוא הדיוט ונתמנה ועבר והשלימו
"כדי אכילת פרס"

אחד הרגעים החשובים ביותר בליל הסדר, הוא זמן אכילת כזית המצה שיש לאכול ב"כדי אכילת פרס". כלומר, יש לסיים את כזית המצה בתוך שיעור הזמן שבו ניתן לאכול "פרס" לחם, היינו: חצי לחם, שגודלו שליש הקב - כמות הזוהה לנפח של ארבע ביצים.

שמונה שיטות מהו משך הזמן של "כדי אכילת פרס": עד כאן הכל ברור וידוע, אלא שיש לברר, מהו משך הזמן של אכילת לחם בנפח של ארבע ביצים. מספר הדעות בעניין זה, זהה למספר האפשרויות שיש בין שתי דקות לתשע דקות... יש אומרים שאורכו של זמן זה הוא תשע דקות (עיי' "משנה ברורה" סי' תר"ח ס"ק כ"א בשם ה"חתם סופר"). בשם בעל ה"תניא" זצ"ל מוסרים, כי משך זמן זה הוא שמונה דקות "גולות עליות" מקואות פ"י מ"ז). יש אומרים שבע דקות ("כף החיים" סי' ר"י ס"ק ח'), ויש המפחיתים את שיעור הזמן לשש דקות (שו"ת "צמח צדק" החדש סי' ט'), ויש הסוברים, כי שיעור "כדי אכילת פרס" הוא חמש דקות בלבד ("תכלת מרדכי" בפתיחה אות י'). לעומתם, יש הדורשים מן האוכל לעשות כן תוך ארבע דקות ואף תוך שלש דקות ("ערוך השלחן" סי' ר"ב סעי' ח'), ויש שמצמצמים את משך הזמן עד לשתי דקות בלבד! (עיי' שו"ת "חתם סופר" ח"ו סי' ט"ז וסי' כ"ג).

הגאון רבי יוסף שלו אלישיב זצ"ל העיר, כי דעת המצמצמים את משך הזמן של "כדי אכילת פרס" עד לשתי דקות בלבד תמוהה, נוכח התרחיש המתואר בסוגייתנו, לפיו יתכן, שאדם יאכל חצי "כזית" חלב, יתמנה לנשיא הסנהדרין, יסולק מן הנשיאות ולאחר מכן יאכל חצי "כזית" נוסף מן החלב, וכל זאת, בתוך שיעור הזמן של "כדי אכילת פרס". היתכן, שבתוך שתי דקות ניתן לדחוס אכילת חצי "כזית", מינוי על ידי הסנהדרין - בהסכמת כולם, הדחה מתפקיד זה, ואכילת חצי "כזית" נוסף? (שבת שבתון עמ' ש"מ).

כיצד חישב "מרחשת" בוילנא, את המרחק מבית המקדש לגדיון: בהקשר לנידון זה, ראוי להתייחס לחישוב מרתק, שנערך על ידי בעל ה"מרחשת" רבה של וילנא: בתוספתא (זבים פ"א) נאמר, כי משך הזמן הנדרש לאדם להלך ממעיין השילוח למקום מסויים בבית המקדש ששמו "גדיון", הוא כשיעור הזמן הנדרש לאדם לטבול ולהתנגב פעמיים. על בסיס תוספתא זו, חישב בעל ה"מרחשת", ממקום מושבו בוילנא הרחוקה, את המרחק בין מעיין השילוח לגדיון, כלהלן. הגמרא (כריתות יג/א) משערת, כי משך הזמן הדרוש לטבילת אדם הוא מעט פחות משיעור "כדי אכילת פרס". אנו יודעים כעת, כי ההליכה ממעיין השילוח לגדיון שווה לארבע פעמים שיעור "כדי אכילת פרס", שכן, זהו הזמן בו יכול אדם לטבול פעמיים ולהתנגב פעמיים, וכל טבילה וכל ניגוב אורכים כשיעור "כדי אכילת פרס" ("חתם סופר" שם).

נותר לנו לברר כמה אמות אדם מסוגל ללכת בשיעור זמן של "כדי אכילת פרס". בגמרא (סוכה כו/א) מבואר, שזמן האכילה של "כביצה", הוא כזמן הליכת מאה אמות, הוי אומר, שבזמן של שיעור "כדי אכילת פרס" ניתן להלך כארבע מאות אמה, שהרי "פרס" הוא נפח של ארבע ביצים. המרחק בין בית המקדש למעיין השילוח, שנאמד על ידי חז"ל כזהה לארבעה שיעורי "כדי אכילת פרס", הוא, איפוא, אלף ושש מאות אמה (מידות ושיעורי תורה פ"כ הערה 86).

דף יא/ב ואין מושחין מלך בן מלך
בנו של החזן שאיבד את קולו וירש את אביו בחייו

בגמרתנו מבואר, כי המלכות עוברת בירושה מאב לבן, וכן פסק הרמב"ם (הל' מלכים פ"א ה"ז): "ומאחר שמושחין המלך, הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם, שהמלכות ירושה... ולא המלכות בלבד, אלא כל השררות וכל המינויים שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם". במקום נוסף (הל' כלי המקדש פ"ד הל' כ') מדגיש הרמב"ם: "מלמד, שהמלכות ירושה, והוא הדין לכל שררה שבקרב ישראל, שהזוכה לה זוכה לעצמו ולזרעו". כמובן, מציין הרמב"ם, (שם), כי כל זאת בתנאי שהבן "ממלא מקומו בחכמה או ביראה, אף על פי שאינו כמותו בחכמה".

הבן בלבד יורש את משרת אביו: אנו נוטים להניח, כי כל קרובי בעל המשרה, הנחשבים כיורשי ממונו, הם גם אלו הראויים לרשת את משרותיו הציבוריות. אולם, יש המדייקים מדברי הרמב"ם:

הוא מגיד שיעור בדף היומי, והוא קבלן מבצע של עבודות עפר.
הוא הוא.

היה זה בחול המועד פסח, לפני שנים.
אתה רואה אותו? שאל הגבאי והצביע על הקבלן, יום אחד הוא פסע בהנאה בנגב הצחיח. זה תחביבו. הוא והנגב. מזה שנים, עוד מילדותו אני זוכר את להיטותו אל מרחבי הנגב, לחום, לחול, למרחבים הצחיחים. פעם הסביר לי, שבנגב הוא מתחבר לעצמו, הוסיף הגבאי בקריצת עין השמורה לילידי גליציה וסביבותיה. בקיצור, הוא צעד עם ציודו המשוכלל, שהלך ותפח עם השנים, ולפתע התנתקה משקפתו היקרה מן הרצועה וצנחה אל עבר הנקיק.

כשור קולות החיבוט הבין מידוענו כי המשקפת הגיעה אל קרקעית הנקיק, אך ראה לא נראתה. נסיונותיו הכושלים לא הועילו. למרות נסיונו הרב ומומחיותו בעפר, בטילים ובנגב, לא עלה בידו לחדור אל הנקיק התלול והמסוכן.

מדוכך מאבדן המשקפת היקרה להחריד ומושפל מאין אוונים, ישב הטייל על קרקע הנגב שכה אהב ובה נכחו תוך כדי אכילת מצות. בדואי ישיש חלף על חמורו והוא לא היה מבחין בו, אלמלא פנה אליו הבדואי ובירכו לשלום. בייאושו כי מר, פנה וסיפר לבדואי את מצוקתו, אולי הוא, השוכן מלידתו בין חולות הנגב, יידע להציע פתרון.

אין מה לעשות, חרף הבדואי, ובפניו המהורצים הסתמן חריץ נוסף של החלטיות, אך בכל זאת, יש הזדמנות נדירה להציל חפצים יקרים שאבדו במקומות אלו. הסכת ושמע. בימי החורף, לפעמים שטפון מים אדירים זורם ממרחקים, שועט אל הוואדיות ואל הנקיקים, ובגאות המים הם שוטפים איתם את כל החפצים שנבלעו בהם בימי הקיץ. אם תשכיל לעמוד כאן בשעה זו, יתכן שתצליח לחלץ את משקפתך היקרה.
אין מקרה בעולם.

מיידענו שב לרכבו, ובדרכו אל מרכז הארץ אסף טרמפיסט, הלא הוא מגיד השיעור, אשר עלה על האוטובוס הלא נכון וירד בתחנה הלא נכונה, אי שם. במהלך הנסיעה סיפר בעל המשקפת לנוסע את הקורות אותו, ולאחר ששח את עצתו של הבדואי הישיש, הפטיר הנוסע, והשיאנו, והשיאנו, נו, נו, והשיאנו.

והשיאנו:
בדיוק אתמול שמעתי רעיון יפה מאד על תפילתנו בימי המועדים. אנו מתפללים "והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך, לחיים ולשלום לשמחה ולששון". בתקופת החג יורד שפע רוחני מיוחד משמים. הקב"ה משפיע מטובו על בניו אהוביו. או אז הם זוכים להתעלות למדרגות רוחניות גבוהות יותר. תפילתנו, היא, איפוא, "והשיאנו" - רבון העולמים, התרוממותו בתקופת החגים, בה אנו נישאים אל-על, על כנפי השפע הרוחני שאתה משפיע עלינו, תהא ניכרת בנו גם לאחר תום החג. כשסיפרת לי על מי השטפונות המשיאים את המשקפת ממעמקי הנקיק, נזכרת: "והשיאנו".
מכאן ועד לבקשתו של בעל המשקפת כי עוד באותו היום יאות הנוסע ללמוד איתו תורה, "והשיאנו", לא חלף זמן רב, ומזה שנים, בכל חול המועד הם יושבים ולומדים תורה, סיים הגבאי בסיפוק.

זה עתה חלף חג הפסח, ובימים אלה, ימי ספירת העומר, אנו מצפים בדריכות לקראת חג מתן תורה, אשר בו אומר הרמח"ל בספרו "דרך ה'", "מקבל כל אחד משמים כוחות מחודשים להשגת חלקו בתורה", ואין ראוי מתקופה זו להגברת החשק ללימוד התורה הקדושה ולהוספת פעלים בתורה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק.
 פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף ח/א איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצות
היו אומר זו עבודת כוכבים

מקומה של העולה בחטא ע"ז

בגמרתנו מובאת דרשת חז"ל, שהפסוק (במדבר טו/כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה" בא לומר, שהמודה בעבודה זרה הרי הוא ככופר בכל התורה כולה.

דווקא בפסוק זה רמזה התורה את חומרתה של העבודה זרה, מבאר בעל "נחל אליהו", משום שהתורה נצרכה להסביר, מדוע בחטא זה בלבד מחוייבת עדת ישראל בקרבן עולה וגם בקרבן חטאת. וזאת, לפי ששקולה עבודה זרה ככל המצוות בתורה, ולפיכך, מלבד קרבן חטאת, שהוא כנגד מצוות לא תעשה, אף עולה, יש להביא, שהיא כנגד מצוות עשה!...

זוהי גם הסיבה, שאף על פי שקרבן החטאת קודם לקרבן העולה, שהעולה קודמת לחטאת בעבירה זו, שכן, בכל התורה כולה קודמת הקרבת קרבן החטאת לקרבן העולה. משום שהעולה באה כדורון אחר כפרתה של העבירה בהקרבת קרבן החטאת (זבחים ז/ב). אולם, כאן, כאמור, אף העולה באה לכפרה, ולפיכך היא קודמת לחטאת ("טללי אורות").

דף ט/א גדלהו משל אחיו

מדוע היו וילונות לרבי חיים עוזר?...

ה"חפץ חיים" זצ"ל היה מרבה לדבר נגד המותרות. לטעמו, אף הוילונות, נכללו, בהגדרה זו, וכאשר נכנס לבית אחד ממקורביו וראה שם וילונות תלויים, נסוג לאחור, ולא נכנס לאותו בית בשנה הקרובה.

שאלה אותו הרבני: הלא גם בביתו של רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי תלויים וילונות? ענה לה הח"ח:

מדוע אינך מבינה? רבי חיים עוזר הוא נשיא ישראל, ויש לקיים בו את דרשת חז"ל "גדלהו משל אחיו", ולכן הוא חייב לסבול זאת. אני, איש פשוט הנני, ואיני צריך לכל זה... (הצדיק ר' שלמה).

"ירושה לבנו ולבן בנו... זוכה לעצמו ולזרעו" כי בניו אחריו בלבד הם היורשים את משרתו הציבורית (עיי שו"ת "אבני נזר" יו"ד סי' ש"ב אות נ"ו).

רב בן שלש עשרה: אחד מן המקרים המעניינים של ירושת משרה רבנית אירע לפני כארבע מאות וחמישים שנה בצרפת, כאשר הרב המקומי הלך לעולמו, ובני קהילתו ביקשו להושיב בראשם את רבי משה אלשיך כממלא מקומו. אך רבי שלמה אלקבץ מנע מינוי זה והורה, שיש להמתין עד אשר יגדל בנו הקטן של הרב המנוח, וכאשר הגיע הקטן לגיל מצוות הושיבוהו במקום אביו (תשו' מהר"י אריפול, ב"גינת ורדים" יו"ד כלל ג' סי' ח).

דור הולך ודור בא, ומטבע הדברים, מפעם לפעם מעסיקה סוגיה הלכתית זו את בני קהילות באשר הם. ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת או"ח סי' י"ג) נדרש לפרשיה סבוכה, כאשר "ראש הרבנים" הלך לעולמו וראשי הקהל התלבטו, אם למנות למשרה נכבדה זו את בנו שהיה תלמיד חכם וירא שמים, או למנות תחתיו יהודי אחר, תלמיד חכם מופלג ומפורסם.

היתכן ראש ללא ראש? ה"חתם סופר" השיב להם, כי במקרה זה לא תועיל לבן ירושת אבותיו. שכן, מהות משרת "ראש הרבנים" היא לשמש כרב של הרבנים ולייעץ להם במקרים סבוכים. לא יתכן, הוא כותב, למנות אדם מסויים כ"ראש הרבנים" כאשר יש רבנים גדולים הימנו, שהרי כבר אינו "ראש". מעניין לצטט את חתימת דבריו: "מכל מקום, אני כמטיל קוצים בעיני הרבה רבנים. על כן, לכשיגיע הדבר לכלל זה צריך מיתון והתחכמות, והזמן יגיד לטובה. ואחתום בברכה מרובה, כנפשו היקרה ונפש אוהב נאמן... משה"ק סופר מפפד"מ".

ומכאן נעבור לרובד נוסף בהלכות ירושת משרות. פעמים, נושא המשרה מאריך ימים על ממלכתו, אך ברבות השנים הוא חש כי תש כוחו. האם רשאי הוא להוריש את משרתו לבנו בעודו בחייו?

ירושה מחיים!: לכאורה, ירושה אינה אלא לאחר מיתה, ולא ניתן לעשות כן מחיים. אולם, כל הפוסקים העוסקים בנושא זה מציינים את החזן שזכה להתייחסותו של הרשב"א (שו"ת ח"א סי' ש'), לאחר שקולו הערב פרח ונעלם ברבות השנים, והוא ביקש להעמיד את בנו תחתיו. הרשב"א קבע, כי רשאי הוא להוריש את המשרה לבנו, וכן נפסק להלכה (רמ"א או"ח סי' נ"ג סעי' כ"ה). ירושה מחיים!

בספר "עמק ברכה" (להג"ר אריה פומרנצ'יק זצ"ל עמ' י"ד) מצייין, כי אכן, שלא כירושת הממון, שבה נאמר (במדבר כז/ח) "איש כי ימות... והעברתם את נחלתו", בירושת המלכות, ממנה נלמדים דיני הירושה של משרות אחרות נאמר (דברים יז/כ), "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו", היינו, הוא ובניו כלולים בצוותא, ומלכות בניו אינה מותנית במיתתו. אף ראייה מעניינת לכך הוא מביא מסוגייתנו בה נאמר: "ואין מושחין מלך בן מלך". כלומר, בן מלך אינו זקוק שימשחוהו כדי להתמנות למלך, מאחר שהמלכות עוברת אליו בירושה. בהקשר לכך, מבואר בגמרא, כי שלמה המלך ירש את המלכות ומלך על עם ישראל **עוד בחיי אביו**, ולא היה זקוק שימשחוהו כדי להתמנות למלך, אלא מפני אדניה שערער על ממלכתו.

הוכחה נוספת לכך, שירושת המשרות אינה תלויה במותו של המוריש, מביא בעל "אבני נזר" (שו"ת שם אות נ"ו), מדברי הגמרא (סוכה מה/ב) המשבחת את יותם המלך בן עוזיה (עיי רש"י שם ד"ה "יותם") על ענוותנותו המופלגת, שאף על פי שאביו עוזיהו המלך הצטרע והודח מממלכתו, כמבואר בגמרתנו (י/א), הוא לא נטל את כתר המלכות עד יום מותו של אביו, למרות שהוא ראויה לרשת את כסא ממלכתו. הרי לנו, כי לבנו יאתה המלוכה עוד בחיי אביו, משום שירושת המשרות יכולה להתבצע עוד בחיי המוריש.

בספר "מנחת שיי" (סי' צ"ב) מעלה על פי זה נידון מעניין, אם בן יורש את משרת אביו כאשר כוחו של בעל המשרה עדיין במותניו ואין כל מניעה שימשיך לכהן בתפקידו, אלא שהוא בחר לעקור ממקומו [ע"ע בספר המפתח על הרמב"ם הל' מלכים פ"א הל' ז' ד"ה "אי דין ירושה דווקא לאחר מיתה או גם מחייו", שם מבואר שירושת מלכות אינה כירושת נחלה].

דף יא/ב לא יסור שבט מיהודה

סדרי השלטון בעם ישראל

בסוגייתנו אנו למדים על סדרי השלטון בעם ישראל - "מלך", "שבט", "מחוקק", "ריש גלותא" ועוד. הגרי"ז מבריסק זצ"ל מתאר את המערכת השלטונית בעם ישראל כפי שנקבעה על ידי התורה (הגרי"ז הלוי זצ"ל בספרו על התורה דברים לא/ז).

שתי שררות ראשיות יש בעם ישראל - מלך ונשיא הסנהדרין, ועל שני נושאי משרות אלו הזהירה התורה את עם ישראל (שמות כב/ז): "ונשיא בעמך לא תאר" (עיי רמב"ם הל' סנהדרין פ' כ"ו הל' א'). הרמב"ן בפירושו על התורה (שם) מגדיר את מיקומם של המלך והנשיא - המלך הוא ראש ממשלת המלוכה, והנשיא הוא ראש ממשלת התורה (עיי"ש).

על ההבדל בין שררת המלך לשררת נשיא הסנהדרין, אנו למדים בגמרתנו, האומרת: "לא יסור שבט מיהודה" - זה ראש גולה שבבבל, שרודה את ישראל במקל. "ומחוקק מבין רגליו" - אלו בני בניו של הלל [שהיה נשיא], שמלמדים תורה לישראל ברבים.

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

לאורך ההסטוריה של עמנו, לא כיהן אדם אחד הן כמלך והן כנשיא הסנהדרין, מלבד שניים. הראשון היה משה רבינו ע"ה, אשר כיהן כמלך כמפורש בגמרא (זבחים א/ב), וכראש הסנהדרין כמובא במסכת סנהדרין (ב/א). השני שזכה לכך, היה תלמידו וממלא מקומו, יהושע בן נון, אשר גם הוא היה מלך (יומא ע"ג/ב) ונשיא הסנהדרין (סנהדרין י"ג/ב) [שם מבואר שמשה רבינו סמכו להיות תחתיו, וסמיכה אינה שייכת במלכות].

מה בין מלך לנשיא? כוחו של המלך וסמכויותיו השלטוניות אינם מוגבלים, ונובעים מתוקף תפקידו ושררתו. לעומת זאת, סמכותו של נשיא הסנהדרין תלויה בחברי הסנהדרין, ושלטונו אינו עצמאי באופן מוחלט.

דף י"ב/א השתא דאמרת סימנא מילתא היא

עדותו של המן על ... מנהגי חג השבועות!

חג השבועות קרב ובא. מעניין לקרוא עדות, שנמסרה לפני שנים רבות על ידי אדם מפורסם ביותר, אם כי לא מהימן במיוחד: "בחודש סיון נכנסים לבית הכנסת, ומקללים למלך, וקוראים אותו יום העצרת ועולים לגג בית אלוקיהם וזורקים תפוחים ומלקטים אותם, ואומרים: כשם שאנו מלקטים התפוחים, כך יתלקטו העמים שונאינו מבינינו".

מוסר העדות הוא... המן הרשע, ש"הלשין" על היהודים מתוך מטרה להבאיש את ריחם בעיני המלך אחשורוש (מדרש אבא גוריון עמ' 26, מדרש אגדת אסתר דף ט"ז וכן ב"תרגום שני" אסתר ג/ח). המן גם גילה בהזדמנות זו את טעמו של המנהג, אשר יסודו לפי המבואר בגמרתנו, ש"סימנא מילתא". היינו, יש סימנים שונים המסמלים בקשות שונות, כגון, אכילת ה"סימנים" בראש השנה, וגם מנהג לקיטת התפוחים היה סימן טוב ללקיטת שונאיהם של היהודים.

השלכת תפוחים בחג השבועות: לפני שנים רבות, נהגו כן יהודי מרוקו. בהקשר לכך מצטט הר"י טסלר (קובץ "צאנז קלויזנבורג" ארה"ב, גליון א', ובהשלמות שבגליון ה') עדות מעניינת: "בזמנים קדומים, נהגו ביום השבועות בעת הרקדת ספרי תורה להשליך תפוחים על המתפללים מגג בית הכנסת, עזרת נשים, והילדים ליקטו אותם" (יהדות המגרב - מסורות ומנהגים, עמ' 293).

הפרדס שנתרם כדי לספק תפוחים לבית הכנסת: מנהג עתיק יומין זה, שבמקורו היה נוהג בחג השבועות, גם הועתק ל"שמחת תורה", כאשר שני חתני השמחה, חתן תורה וחתן בראשית, השליכו תפוחים רבים לעבר הקהל החוגג, שרכן בהמוניו לאסוף אותם. יש שנהגו לעשות כן בתוך בית הכנסת, ויש שקיימו מנהג זה בחצר בית הכנסת (מנהגים דבי מהר"ם מרוטנבורג, עמ' 69-70). בעיר וורמייזא נהגו החתנים ובני משפחותיהם להתכנס בבית מיוחד, שבו הוכנו מראש פירות רבים למטרה זו, ואשר במשך שנים רבות נקטפו מפרדס ש"נתרם" ליהודים על ידי גויה, בתנאי, שבכל שנה ילקטו ממנו פירות לצורך זה... מאוחר יותר, במלחמת שלושים השנים שהסתיימה בשנת ת"ח, נהרס הפרדס, אך בני הקהילה המשיכו לקיים את המנהג באדיקות (מנהגים דק"ק ורמייזא עמ' רכ"ז-רכ"ח). מנהג זה, בשינויים קלים, גם נהג בקהילות פולין והונגריה, ועד ימינו הוא משתמר בקרב קהילות חסידיות מסוימות (ראה קובץ "צאנז קלויזנבורג" ארה"ב, גליון א', מאמר הר"י טסלר, המתאר את השתלשלותו של המנהג, והמספר על מנהגו של האדמו"ר מצאנז זצ"ל, שאף פעל ישועות על ידי תפוחים אלו). עדות למנהג זה ניתן למצוא בהקשרים שונים בספרי ההלכה. כך למשל, רבי יוסף תאומים, בעל ה"פרי מגדים" (סי' תרס"ט ועיי"ש ב"באר היטב", וראה גם בסי' קע"א) מזהיר, כי אין לזרוק את הפירות במקום מאוס, משום איסור "בל תשחית". זמן רב לפניו, התריע גדול חכמי אשכנז לפני כשש מאות שנה, רבי יעקב הלוי מולין - המהרי"ל בנשות ישראל, לבל ירכשו את הפירות בחג עצמו (מהרי"ל, הלכות יו"ט עמ' קפ"ב), וגם תלמידו רבי יעקב - המהר"י ווייל (שו"ת מהר"י ווייל סי' קצ"א) הזהיר: "החתנים יקנו הפירות קודם יום טוב". ואילו רבי אליהו שפירא, בעל ה"אליה רבה" (סי' של"ה ס"ק ה') דן, מדוע מותר ללקט את הפירות ביום טוב, אחרי שחז"ל אסרו ללקט פירות שנתפזרו לתוך קופסה.

נשיאת כפיים בתפילת שחרית: במנהגי רבי אייזיק טירנא (עמ' קל"ב) מסופר, כי בהונגריה היה נהוג בתקופתו, לפני כשש מאות שנה, שביום "שמחת תורה" הקדימו הכהנים לשאת כפים בתפילת שחרית, שלא כנהוג בחוץ לארץ לעשות כן בתפילת מוסף. זאת, "מפני שמחת העם, שקונים פירות וזורקין בבית הכנסת לתינוקות לשמחת תורה". ככל הנראה, השמחה היתירה שיבשה את יכולתם של הכהנים לשאת את כפיהם לאחר קיום המנהג, ועקב כך הוקדמה ברכת הכהנים לתפילת שחרית.

דף י"א/ב וכולו קיים לעתיד לבוא
הכד שאינו כלה
בעל ה"שפתי כהן" על התורה, מגורי האריז"ל, מביא מסורה קדומה כי כד זה של שמן המשחה, הוא הפך הקטן שעבדו חזר יעקב אבינו ועבר את נחל יבוק. כד זה נתגלה לו בעת שהוא השכים משנתו בבוקר, בדרכו חרנה, וממנו הוא יצק שמן על האבן אשר שם אותה מצבה לה. כשראה יעקב אבינו שהכד חוזר ומתמלא הבין, כי כד מיוחד הוא, ובגללו חזר ועבר את נחל יבוק עשרים שנה לאחר מכן.
כד זה, מוסיף בעל ה"שפתי כהן", הוא הכד שנתגלה לאשת עובדיה (מלכים ב' פרק ד'), אשר ממנו היא יצקה שמן עד מלאת כל הכלים בביתה, כי, כאמור בסוגיינתנו, סגולתו של השמן בכד זה שאינו כלה כלל.
יש להוסיף, שבספר הקדום "קב הישר" לרצ"ה קוידינובר נאמר, כי אף הפך שנתגלה לחשמונאים, ושממנו הדליקו שמונה ימים, היה כד זה של שמן המשחה.

לומדים משניות וזוכים לאריכות ימים

(תקנת השבין לר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א)

ללמוד משנה - מהיום זה קל!

תכנית לימוד יומית
שתי משניות יומיות להשלמת סדר זרעים בשנה

***3764** צלצלו עכשיו וקבלו ספר חודשי ראשון **חינם**

פירוש ברור ונחל להבנה	גודל קומפקטי במיוחד	עיון מפואר ואותיות מאירות עיניים	מתאים לכל זמן ועת	מניין חודשי עד הבית
-----------------------	---------------------	----------------------------------	-------------------	---------------------

לעילוי נשמת
ר' אבינועם אשכנזי ז"ל
ב"ר צבי ז"ל נלב"ע כ"ב בניסן תשס"ד
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידנו
עו"ד **צבי אשכנזי** ומשפ' שיחי

לעילוי נשמת
הר"ד מיכאל ארדן ז"ל ב"ר משה אלטר ז"ל
נלב"ע כ"ד בניסן תשל"ב **תנצב"ה**
הונצח ע"י המשפחה שיחי